

ZAVIČAJ**GRAČANIČKI
GLASNIK**časopis za kulturnu
historijuBroj 38, godina XIX
novembar, 2014.

© Monos 2014

Neki doživljaji i sjećanja iz društveno-političke aktivnosti u poslijeratnom periodu

Ahmet Mahmutović

Uvodna napomena priređivača: Ovaj tekst odlučili smo objaviti kao dodatak prilogu "Ahmet Mahmutović – frontovac sa Sremskog fronta" u rubrici "Likovi zavičaja" u kojoj portretišemo istaknute likove iz lokalne sredine. U vidu zabilješki i crtica odštampan je običnom štampaćom mašinom na 23 stranice A4 formata pod naslovom "Neki doživljaji i sjećanja iz društveno-političke aktivnosti u poslijeratnom periodu". Sačuvan je u dva primjerka u nesređenoj privatnoj zbirci dokumenata rahm. Ahmeta Mahmutovića, koja nam je, zahvaljujući ljubaznosti nje-gove supruge Rukije i rodice Aide stavljena na raspolaganje tokom pripreme ovog priloga. Na bilješkama stoji datum, novembar 1981. godine. Pisane su po sjećanju, ali sa dosta preciznim datumima, ličnostima itd. Nismo mogli odgonetnuti s kojim ciljem ih je autor ispisivao. Možda je ovo bio pokušaj pisanja nekog memoarskog štiva koje je, nažalost, ostalo samo u fragmentima. Ili odgovor nekim novim moćnicima, u čiju je nemilost bio pao kao "prevaziđen političar starog kova". Odlučili smo da ga objavimo u autentičnom obliku, samo uz neophodne pravopisne intervencije, poštujući do kraja autorov način govora i stil pisanja. Radi lakšeg pregleda i "prohodnosti štiva" dodali smo samo redakcijske podnaslove za svaku bilješku i crticu.

Procijenili smo da ove zabilješke predstavljaju jako dobru nadopunu već pripremljenom tekstu o ovom nekada istaknutom lokalnom funkcioneru, partizanu, teš-

ko ranjenom na Sremskom frontu, koji se u kasnijem političkom životu posebno isticao u organizaciji Narodnog fronta, odnosno Socijalističkog saveza radnog naroda, kao autentični "frontovac". Osim toga, cijenimo da su ove zabilješke sjajna ilustracija sudbine običnog malog čovjeka, kao individue, u vremenu velikih socijalnih lomova, rušenja starih i izgradnje novih odnosa s jedne strane i represivnih mjera jednog režima s druge strane (kojem je i naš Ahmet vjerno služio do kraja života). Na općem planu, to je vrijeme golemih društvenih napora da se izađe iz bijede i zaostalosti (kollektivizacija, industrijalizacija, "traktorizacija"), ali i velikih odricanja i još većih grešaka i promašaja, pa i represije, ne samo prema otvorenim ili prikrivenim protivnicima režima, već i prema običnom malom čovjeku od strane osionog političko-birokratskog aparata koji je sve više jačao...

Radi lakšeg razumijevanja ovog teksta, napominjemo da se "radnja" događa u prilikama koje su gotovo nezamislive za sadašnje generacije iako nas od tada dijeli svega 50-60 godina. Likovi iz ovih crtica živjeli su, dakle, u vremenu bez električne struje, bez vode iz vodovoda, hodali su po prašnjavim ili blatnjavim putevima, vozili se zapregama, služili se primitivnim oruđima za obradu zemlje, živjeli u drvenim kućicama sa ognjištima i zemljanim "furunama"... To je bilo vrijeme kad su ljudi još "nagonjeni silom" na analfabetske tečajeve, kada su sudovi za prekršaje kažnjavali roditelje što ne šalju svoju djecu (posebno djevojčice) u četvororazredne osnovne škole (osmoljetki još nije bilo), kad se današnjim regionalnim putem do Doborovaca (kao i drugim makadamskim putevima) izvijala prašina, kad su se seoski putevi prolamali u kasnu jesen i zimi od blata, kad se nije znalo za autobus, kad su se seljaci prisilno nagonili na rad u industriju ili u seljačku radnu zadrugu, kad su se prisilno kupili poljoprivredni proizvodi od seljaka, kad se do gasa (petroleja) za lampe gasnjače i zejtina dolazilo na tačkice (bonove), kad su se partijski zadaci izvršavali sa fanatičnom

upornošću i vjernošću partiji i jedinom vodi.... kad su se...

Tekst počinje kratkom uvodnom napomenom, a zatim autor ispisuje, jednu za drugom zgode i crtice koje su mu ostale u sjećanju.

Dr. sc. Omer Hamzić

Učestvujući u političkom životu i realizaciji brojnih zadataka koje je pred nas postavljala KPJ, odnosno Savez komunista Jugoslavije i pojedini ograni narodne vlasti, ostale su mi u sjećanju pojedine ljudske zgode i doživljaji koji su bili sastavni dio života i rada u tom vremenu. Evo nekih od tih događaja:

Babine ljestve

U poslijeratnom administrativnom periodu radio sam kao aktivista na području Mjesnog narodnog odbora (MNO) Doborovci. Sjećam se da su duže vremena sjednice Mjesnog narodnog odbora održavane svakog dana i to po pravilu u večernjim satima. Dinamika aktivnosti je bila veoma razvijena, izvršavani su mnogi zadaci, sve je bilo u pokretu i stalnom angažovanju. Tako npr. svakog dana oko 20 časova održavana je sjednica Mjesnog narodnog odbora na kojoj su odbornici podnosili izvještaje o izvršenju zadataka u toku dana, isticali probleme i poteškoće u radu, da bi poslije toga bili utvrđeni zadaci za naredni dan. Tako danas, tako sutra, pa to dodijalo nekim odbornicima, jer je među njima bilo i starijih ljudi koji nisu mogli da fizički podnesu te napore i svakodnevno angažovanje.

Tako jedne večeri, negdje oko pola noći (poslije završetka sjednice Mjesnog narodnog odbora), odbornik Mušić Mehmed, inače veoma aktivan i pošten čovjek, idući sa svojim drugovima odbornicima iz Doborovaca u Džakule, na sve to dade svoj komentar: "E, babo j... ti one tvoje ljestve koje si prislanjao mojoj nani uz pendžer. Da ne bi tih tvojih ljestava, ne bi ni ja sada tumarao po ovom mraku..."

“Dajdža Dušan” u Džakulama

U Džakulama bio odbornik MNO Šerbečić Mustafa, veoma pošten čovjek i zapažen aktivista. U braku je imao dvije žene koje su zajedno živjele i radile u njegovom domaćinstvu. Jednog dana dođe u MNO Doborovce drug Dušan Jovičić iz Bosanskog Petrovog Sela, kao aktivista Sreskog komiteta KPJ, zadužen za naše područje “po pitanju” proljetne sjetve. Dogovorimo se da Dušan ide na teren u Džakule. Rečeno mu je da se javi odborniku Mustafi Šerbečiću, kod kojeg će za vrijeme boravka “na zadatku” i stanovati. Dušanu je, međutim, prije toga neko rekao da su Džakule zaostalo selo, da ljudi tamo imaju stare nazore i da o tome treba voditi računa. Kad je došao kod odbornika Mustafe, ovaj ga je lijepo primio, a i njegove dvije žene su ga ljubazno opsluživale. Mustafu je interesovalo ko je taj čovjek, odakle je, kako mu je ime itd. Jednom prilikom, napokon, upita svoga gosta kako mu je ime. Dušan mu odgovori da je iz Donje Orahovice i da mu je ime Osman. Po muslimanskom običaju, prije jela peru se ruke, a poslije jela ispiraju usta. Nekoliko dana Mustafine žene prolijevaju iz ibrika Dušanu da pere ruke i da ispira usta. Mustafa primijeti da to njegov gost “Osman” veoma nespretno radi i počne pomalo sumnjati ko je, zapravo, taj čovjek, ali o tome ništa ne govori.

Jednog dana dođe kod mene u Doborovce na razgovor i usput mi postavi pitanje: “Je li, molim, te, kako je ime onom drugu što je kod nas upućen u vezi proljetne sjetve.” Ne znajući zašto me to pita, ja mu lijepo objasnim da je to Dušan Jovičić iz Bosanskog Petrovog Sela i da je aktivista Sreskog komiteta KPJ. Vidno iznenađen, Mustafa mi je otprilike na sve to ovako odgovorio: “Ma vidim ja da oko toga nešto nije u redu. On meni kaže da mu je ime Osman, ali dok mu se polijevalo da pred jelo pere ruke, on je to radio dosta nespretno. Što je još gore, one moje ženturače se sa njim sprijateljile kao da im je dajdža. E,

Osmane, Osmane, ako sam mogao pomisliti da si ti Dušan...”

Kredenac

Konfiskovana imovina Hadži Osmanu Vilačiću iz Doborovaca zbog neizmirenja obaveza prema društvenoj zajednici. U Mjesnom narodnom odboru trebalo je sastaviti zapisnik o preuzetim pokretninama. Sjeli pisari Sendić Began i Bećirović Ahmet i počeli sastavljati zapisnik. Registrujući pojedine predmete, došli su do upisivanja kredenca, ali mu nisu znali naziv.

Mučili se oni tako i razmišljali kad će Ahmet Beganu: “To je kesenac”. Began je protivrečio: “Nije kesenac, nego ketinac”. Prepirka je trajala nekoliko minuta dok se Ahmet nije dosjetio: “Nije ni jedno ni drugo, već nešto slično katancu”. U tom momentu ušao sam u kancelariju, oni mi ispričaju svoj problem i ja im kažem – kredenac. Ahmet kao da je jedva dočekao: “Ma jesam li ti rekao, Begane da je naziv sličan katancu.”

Mast iz Jadrine

Zasjedala Sreska skupština u Gračanici i na toj sjednici je usvojen plan obaveznog otkupa poljoprivrednih proizvoda. Naročito se radilo o velikim obavezama otkupa svinjske masti. U toku rasprave javlja se za riječ i izlazi za govornicu drug Mirko Šešlak, predsjednik MNO Bosansko Petrovo Selo: “Drugovi, je li mislite da rijekom Jadrinom umjesto vode teče svinjska mast. Ako to mislite, varate se. Mi tih količina nemamo, pa vi radite šta vam je duši volja.” U sali nastade žamor i prećutno odobravanje.

Ali plan ipak ostade neizmijenjen, jer u to vrijeme zadatak je ipak bio zadatak – bez obzira što Jadrinom nije tekla svinjska mast.

Autostoper Mustafa Tihić

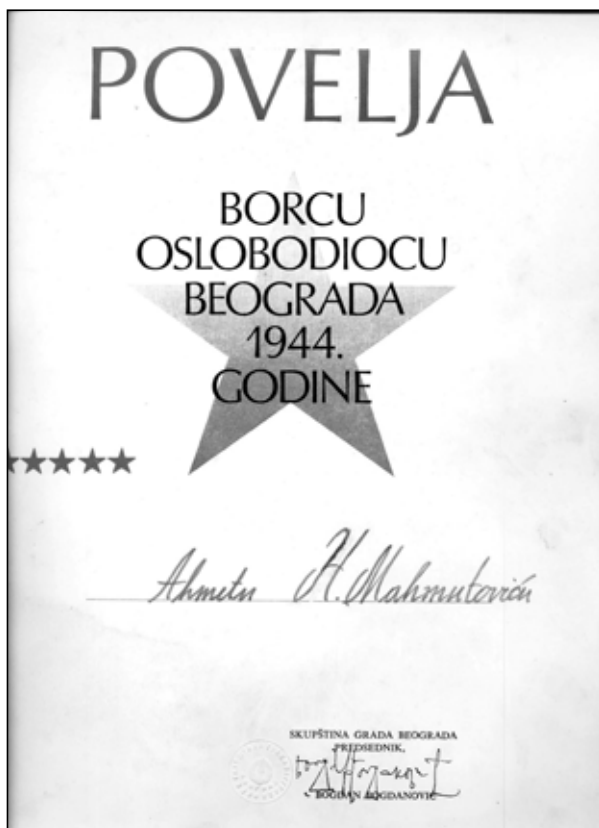
Boravio u Doborovcima na terenu drug Mustafa Tihić, kao aktivista Narodnog odbora sreza. Nakon par dana po obavljenim zadacima, krene iz Doborovaca nazad u Gračanicu. Idući pješice, na cesti, iznad zaseoka Džanani sustigne ga kamion i on podigne ruku vozaču – kao znak da ovaj stane i poveže ga u Gračanicu. Vozač zauzvavi vozilo malo dalje od Mustafe i rukom iz kabine dadne znak da požuri prema vozilu. Mustafa sav sretan potrči što brže može prema kamionu i taman kada je bio na oko 10 metra do vozila, vozač pritisne gas i krene dalje. Videći da je namagarčen, Mustafa sav zadihan, uz psuvku i mrmljanje, krene dalje pješice prema Gračanici. Mašivši krivinu, ugleda kako onaj isti kamion stoji, dok mu vozač iz kabine rukom maše da požuri i daje znak da će ga povesti. Misleći da se vozač maločas malo našalio, Mustafa opet snažno potrči.. Kad je stigao na 10 metara, vozač opet – na gas – isto kao i prvi put. Umjesto pozdrava pokazao je Mustafi šipak i više se nije zaustavljao.

Mustafa sav oznojen i umoran od muke sjedne u jarak da malo odahne.

Valja pješke do Gračаницe.

Agitacija

Prilikom formiranja seljačkih radnih zadruga na terenu se odvijala intenzivna politička aktivnost. Ove zadatke ljudi su prihvatili sa rezervom i nepovjerenjem. "Po tom zadatku", boravio je jedno vijeme u Donjim Moranjcima drug Mustafa Tihić. Poslije mukotrnog rada i angažovanja aktivista uspjelo se u ovom selu privoliti oko 20 ljudi da stupe u seljačku radnu zadrugu. Na osnivačkoj skupštini prilikom konstituisanja zadruge,

Mustafa je održao zadrugarima "ubjedljiv" i vatren govor. Obećao je zadrugarima svijetlu perspektivu, između ostalog, da će proizvoditi više, da će živjeti bolje, da im više neće biti potrebna postojeća odjeća i obuća, da će ubrzo dobiti sve novo, počev od odjeće do poljoprivredne mehanizacije. Ljudi su to disciplinovano saslušali, sumnjičavo posmatrali i polije toga počeli u zadrugi raditi. Iz dana u dan sve se slabije radilo, propadalo je i ono malo poljoprivrednih oruđa što je bilo, a novo nije pristizalo, gomilali su se sve veći problemi, živjelo se loše i raslo nezadovoljstvo.

Kada su ove slabosti i problemi dostigli svoju kulminaciju i zadruga došla do rasula, okupe se jednog dana zadrugari na svoj zbor da pretresu ovo stanje i konačno odluče o sudbini zadruge. Na tom zboru ustaje jedan

zadrugar i kaže: "Drugovi, interesuje me gdje je onaj drug iz sreza što nam je držao govor kad smo formirali zadrugu. Volio bih ga sada ponovo vidjeti da mu kažem "Da mi, ne daj bože, njega poslušasmo, mi bi sada hodali i goli i bos kao divljaci."

Džaferčić

Planiranje i otpremanje radne snage sa sela u industriju bio je stalan i vrlo složen zadatak. Nepismeni seljaci, zemljoradnici koji su bili čvrsto vezani za svoje posjede, nerado su išli u razna preduzeća, a i uslovi rada u tim preduzećima su bili loši, a zarade male. Zato smo svakim danom bavili se ovom problematikom i u tom poslu bilo je pojedinaca koji su tu obavezu vječitio izbjegavali.

Bio neki Džafer Musić u Doborovcima, mladić niskog rasta i slabe fizičke konstrukcije, pa smo ga zato zvali "Džaferčić". Ovaj mladić je nekoliko puta upućivan na rad u pojedina državna preduzeća, ali je on svaki puta uspio da pobjegne i ponovo se nađe u selu. Zato nam je Džafer služio kao neka stalna rezerva, jer kada god bi pravili novi spisak lica za upućivanje na rad, on bi svaki puta bio prvi na tom spisku.

Jednom prilikom poslije temeljno provedene akcije sakupili smo planirani broj ljudi, a među njima i Džafera i uputili na rad u Željezaru Zenica. Za vođu grupe koji je imao zadatak da ove radnike doprati i preda Povjereništvu za rad Sreza bio je određen drug Bego Jukić, predsjednik Mjesnog narodnog odbora. Bego je veoma odgovorno shvatio ovaj zadatak i savjesno predao radnike Povjereništvu za rad u Gračanici. Po obavljenom poslu, Bego je otišao da ruča u jednom restoranu. U međuvremenu je sreo jednog čovjek iz Doborovaca koji je bio sa konjskom zapregom i sa njim se dogovorio da ga ovaj poslije ručka poveze u Doborovce.

Dok je Bego ručao, Džafer Musić je ponovo pobjegao iz grupe radnika i pronašao istog kočijaša i sa njim dogovorio da i njega

poveze u Doborovce. Kada je Džafer čuo da će istim kolima putovati u Doborovce i Bego predsjednik, zamolio je kočijaša (pošto je fizički bio relativno malen) da ga pokrije ćebecom i na njega baci prazne vreće. To su tako i uradili. Kada je Bego došao do kola nije ništa primijetio, osim kamare praznih vreća, pa su sjeli u kola i krenuli za Doborovce. Vozeći se prema Doborovcima, Bego reče kočijašu: "E, vala ovaj puta ode i Džafer. Znao sam ja da on neće Begi više lako uteći, neka malo vidi kako je u Željezari, ne znajući da Džafer to sve sluša i sa njim zajedno istim zaprežnim kolima putuje u Doborovce. Kada smo ovo saznali, slatko smo se ismijali, a od Džafera kao potencijalnog radnika digli ruke za sva vremena.

"Ja tebe – uskim (kolosijekom) na rad, a ti širokim kući..."

Selo Sladna pripadalo je jedno vrijeme opštini Doborovci, a srezu Gračanica. U tom vremenu bila je već izgrađena pruga Brčko – Banovići, a u Gračanici je postojala pruga uskog kolosijeka (čiro). Radna snaga (radnici) koji su iz Sladne upućivani na rad u industriju, otpremani su preko sreza Gračanica i vozom dalje prema Tuzli i Zenici. U Sladnoj je bio jedan mladić koji je nekoliko puta bježao sa rada, da bi ponovo bio upućivan u pojedina preduzeća. Jednog dana tog mladića ponovo otpreme na rad u Zenicu. Na rad u Zenicu otpremljen je iz Gračanice uskom prugom (čiro), a kada je ponovo pobjegao iz Zenice, on je prugom normalnog kolosijeka od Zenice, preko Tuzle i Srebrenika došao u Sladnu. Kroz dan-dva u jutarnjim satima pošao njegov odbornik u Mjesni narodni odbor i idući stazom preko jedne njive susretne se ponovo sa tim mladićem. Prilikom susreta veli mladić odborniku: "Selam alejkum", a odbornik, sav iznenađen i uzrujan će njemu: "J... ti to tvoje "Selam alejkum". Dokle ćeš ti tako? Ja tebe uskim na rad, a ti širokim kući (misleći na prugu)

“Djeca masovno krađu trešnje...”

Negdje u junu 1953. godine održavala se Opštinska konferencija Narodnog fronta u Dobrovocima, kojoj su pored članova konferencije prisustvovali i drugovi: Muhidin Begić, član CK KP BiH, Rade Jakšić, član Glavnog odbora Narodnog fronta BiH, Muhamed Kešetović, sekretar Sreskog komiteta KPJ i Radovan Radovanović, član Sreskog komiteta KPJ Gračanica

Za ovu konferenciju pripremili smo prigodan referat i u njemu tretirali sva važnija pitanja iz aktivnosti organizacije Narodnog fronta. Otvorio sam konferenciju, pozdravio goste i predložio dnevni red. Poslije usvajanja dnevnog reda, pročitao sam referat i otvorio raspravu. Treba naglasiti da je to bio period kada je otpočinjao proces demokratizacije našeg društva, u čemu je značajnu ulogu imao Narodni front, odnosno, kasnije Socijalistički savez radnog naroda (SSRN). Takođe treba napomenuti da je u to vrijeme partijski rukovodilac istovremeno bio i predsjednik odbora, odnosno konferencije Narodnog fronta. Sve što nije bilo dobro u radu organizacije Narodnog fronta, odmah je kritički ocjenjivano u rukovodstvu partije.

Po pročitanoj referatu, kao predsjedavajući Konferencije, pogledam po Sali i iščekujem da se neko javi za diskusiju. U Sali tajac, a ja lomim prste, hvata me nervoza i nestrpljenje. U sebi molim boga da neko od delegata zatraži riječ i prekine tu mučnu situaciju. Međutim, pošto sjednici prisustvuju tako ugledni i brojni gosti, niko od prisutnih, a posebno članova KPJ se ne usuđuje da zatraži riječ i učestvuje u diskusiji. Potrajalo je to nekoliko minuta, kad iz sredine sale diže ruku jedan “adžo”, stariji čovjek – frontovac iz Vranovića i zatraži riječ da diskutuje. Meni pade kamen sa srca i pomislih u sebi, evo u dobar čas počinjemo da radimo, jer mi je kao jednom od najodgovornijih za ishod te konferencije stalo da gosti ponesu pozitivan utisak o našem radu. I dok mi sve te misli prolaze glavom, delegat koji je dobio riječ počeo svoje izlaganje

ovako: “Drugovi, kod nas u selu je prisutan jedan veliki problem. Djeca masovno krađu trešnje. Pa eto, neka to i rade, ali ona tom prilikom lome granje i uništavaju voćke”. Mene kao da neko poli vodom. Mi smo se sastali da na konferenciji kao najvišem tijelu opštinske organizacije Narodnog fronta raspravljamo o radu Narodnog fronta, o njegovom angažovanju u rješavanju značajnih društvenih pitanja, a on nama: “Djeca krađu trešnje i lome granje”. Pitao sam se u sebi šta će na ovo reći Muhidin i Muhamed. Poslije ovog “diskutanta” ponovo prikupim snage i pitam ko dalje želi da diskutuje, očekujući da će sljedeći diskutant popraviti ovaj utisak.

Kao drugi diskutant za riječ se javi jedan delegat iz Sladne: “Ama, drugovi, ja bih želio na ovom skupu da iznesem naš jedan problem. Kod nas se u Sladnoj masovno krađu kokoši, pa ni milicija ne radi dovoljno na tome da otkrije alčaka”. Meni sve to prevrši mjeru, teškom mukom se održavam na stolici i vidim svoju tragediju. Ono što je bilo članova KPJ na Konferenciji, oni su zbog prisustva gostiju zagnjurili glave u krila pa ni da pokušaju da nešto drugo kažu o našem radu i aktivnostima. Poslije toga u diskusiji su učestvovala još 2-3 delegata i onda se za riječ javio drug Muhidin Begić.

Ja bez daha sam napregnut očekivao Muhidinovu ocjenu rada naše Konferencije, očekujem da će nas napasti i “sasjeći”, kako on to zna, zbog slabe pripreme i promašaja Konferencije. Kad vidi čuda. Muhidin ništa o tome ne govori, ne kritikuje, nego šire naglašava ulogu i zadatke Narodnog fronta, ističe potrebu da ljudi još slobodnije iznose sve svoje probleme i poteškoće i to onako kako ih oni vide i osjećaju.

Po završetku Konferencije sjeli smo zajedno u dvorištu zadružnog doma i pili kafu. Ja još uvijek sav se tresem od šoka kojeg sam doživio na Konferenciji očekujući da će Muhidin sada u užem društvu osuti paljbu na mene i uputiti mi kritiku. U jednom trenutku Muhidin se obrati Muhamedu i reče: “Muha-

ede, za mene je ova konferencija bila veoma uspješna. Vidi se da tu nije ništa unaprijed izrežirano. Ljudi su slobodno iznosili ono što misle i osjećaju, a naš je cilj da u sadašnjem trenutku šire demokratizacije društva ljudi slobodno istupaju i svojim riječnikom iznose ono što osjećaju. Ja prosto ne mogu da vjerujem svojim ušima da ću za sve ovo dobiti pozitivnu ocjenu i proći bez odgovornosti.

Napomena:

Treba imati u vidu da smo mi koji smo se bavili društveno-političkim radom na terenu često znali da pojedine sastanke i skupove vještački pripremamo, da na njima govorimo o pitanjima koja ne izviru iz života i rada ljudi, odnosno da više težimo formi, a manje sadržini. Jednu takvu konferenciju Narodnog fronta su pripremili drugovi u Gračanici, koju je Muhidin u ola njenog rada prekinuo i rasturio da bi u roku od 24 sata zakazali drugu i na njoj vodili pravu raspravu o životnim pitanjima radnih ljudi i te sredine.

...a narodna vlast krađe grožđe...

U zaseoku Moštanica u Doborovcima bio neki Toman Karlo, posjedovao je vinograd, a isticao se kao vrlo uzoran zemljoradnik. Jednoga dana nas nekoliko članova iz Narodnog odbora opštine i iz Stanice milicije u Doborovcima dogovorimo se da odemo u krađu grožđa iz Karlova vinograda. Pošto je vinograd bio blizu Karlove kuće, dogovorimo se mi i napravimo takav raspored da jedna grupa od Karlu u kuću i da ga tako "zabavlja", a da druga grupa na čelu sa komandir stаницe milicije ide na "zadatak" u vinograd. U toj grupi sam i ja učestvovao kao predsjednik ondašnjeg Narodnog odbora opštine.

Na našu nesreću, Karlo je imao ljutog psa i kada smo mi počeli "operisati" po vinogradu, pas je žestoko lajao i nasrtao u pravcu vinograda. Karlo primijeti da nešto nije u redu sa vinogradom, za trenutak se izvini "gostima" i izađe napolje da osmotri šta se to događa. U tom momentu mi se umirimo, pas presta-

ne da laje i Karlo se vrati u kuću da nastavi razgovor sa "gostima". Tako jednom, drugi, treći put – i kad je pas još žešće nasrnuo u pravcu vinograda (a srećom, bio je na lancu), mi smo već bili nabrali pune korpe grožđa, Karlo je ponovo izašao iz kuće i potrčao pravo u vinograd. Vidjevši da više nema šale i da je došao kraj našoj "operaciji", mi sa punim korpama grožđa dadnemo "tutanj tabanima" prema brdu Kupres i putu Gračanica – Srnice. Kad je Karlo primijetio, iako je bila noć, da nas ima više, zaustavio se i počeo psovati: "Čekajte lopovi, majku vam vašu. Sutra ću ja vas prijaviti miliciji.". Jadan čovjek nije mogao ni sanjati da bi toj miliciji trebao prijaviti prvo njenog komandira, nekoliko milicionera i nas iz Narodnog odbora opštine, to jest narodne vlasti.

Kad se Karlo vratio iz "potjere" u kuću, grupa koja ga je "zabavljala" shvatila je da je zadatak izvršen, digla se, pozdravila sa Karlom i krenula prema ugovorenom mjestu. Poslije toga, na Kupresu smo se sastali, grožđe "bratski" podijelili i slatko se na račun "krađe" ismijali.

Želim napomenuti i ovo: da smo kod Karla otišli «legalno» u vinograd, on je bio tako dobar čovjek, da bi nas ugostio, dao nam grožđa koliko želimo i bio time sam počašćen. Međutim, pošto u ono vrijeme nije bilo radija i televizije, to je bio način da se čovjek malo zabavi i relaksira.

"Ovdje ste bog i vi jedina vlast, druge nema."

Prilikom elektrifikacije sela Doborovci Alić Agan, zemljoradnik iz tog naselja, inače poseban, dosta "ters" čovjek, izbjegavao je uplatu svojih obaveza za elektrifikaciju. Imao je takvo ponašanje da je sve akcije u selu ignorisao, sve novo i bolje u društvu je prezirao, a staro popularisao.

Pošto je od svih ljudi u naselju ostao samo Agan sa neizmirenim obavezama prema elektrifikaciji, mi se dogovorimo (iako je to bilo

nezakonito) da mu na ime duga zaplijenimo kravu. Kada je Agan primio zapisnik o pljenidbi krave, došao je u opštinu i nadležni saopštio: "Dug neću platiti jer meni struja nije potrebna. Plijeniti kravu nemate pravo pošto je porez državi uredno plaćen. Zato ja idem u Srez d se žalim i da pitam ima li u ovoj zemlji vlasti osim vas." Kad je Agan krenuo u Gračanicu da s na nas žali, mi u opštini Doborovci sjednemo da vidimo šta ćemo i kako ćemo sa Aganom. Svjensi smo toga da je potez koji smo napravili prema tom čovjeku nezakonit, ali ako popustimo Aganu, to će se negativno odraziti na druge naše akcije.

Poslije kraćeg vijećanja, pozovem telefonom druga Mustafu Begića, potpredsjednika Narodnog odbora sreza, ispričam mu o čemu se radi i zamolim da oštro iskritikuje Agana i da ga za rješenje ponovo uputi na nas u opštini Doborovci. Srećom, Mustafa je visoko cijenio akcije koje se vode na terenu, nije trpio one koji su opstruirali i shvatio naš problem.

Istog dana dok sam sjedio u kancelariji, oko 13 sati, evo ti Agana sa štapićem, sav prašnjav i umoran od pješačenja, uđe u kancelariju, čučnu uza zid, prazno gledajući u prozor. Za nekoliko trenutaka, dok smo se ćutke gledali, Agan napokon progovori: "Ja što vidoh, vidoh! Vrana vrani očiju ne vadi. Ovdje ste bog i vi jedina vlast, druge nema." Potom se maši za džep, plati sav dug, a mi pocijepamo nezakoniti zapisnik o pljenidbi krave. Tako se i Agan uvrsti u našu elektrifikaciju, jednu od najvećih koju smo u to vrijeme vodili.

"Ničija nije do zore dogorjela"

Negdje 1954. godine zasadili omladinci mlado ukrasno drveće na prostoru oko spomen ploče u Doborovcima. Cilj je bio da se to područje uredi i zaštiti od stoke i neodgovornih prolaznika.

Međutim, poslije sadnje drveća Piskić Ibrahim iz Doborovaca, počeo da noću na tom prostoru napasa konje i uništava sad-

nice. Pored nekoliko upozorenja, Ibrahim je nastavio "svoj posao". Vidjevši da nema koristi od upozorenja, dogovorimo se i jedne noći pohvatamo konje na licu mjesta, privdemo u tor i potom tražimo naplatu "torovine" (takse).

Kad je Ibrahim čuo da su mu konji zaplijenjeni, dođe u opštinu da interveniše i zatraži da mu se konji "oslobode". Na moj zahtjev da treba platiti torovinu, Ibrahim se naljuti i zaprijeti nam da će se žaliti višim organima. Kad se uvjeri da nećemo popustiti, izvali novac i plaćajući torovinu ljutito dobaci: "Evo novac, ali da znate, ničija nije do zore dogorila". Odgovorio sam mu smirujućim tonom: "Ibrahime, sada naša gori, a čija će sutra gorjeti, ostaje da svi zajedno vidimo."

Suljo i Mujo (Prisilni otkup)

U periodu obaveznog otkupa poljoprivrednih proizvoda, ode Suljo Spahić u Škahovicu "po tom zadatku". Obilazeći pojedina domaćinstva, svrati i kod Muje Nurkića. Mujo je imao govornu manu (peckao je), a dugovao je 300 kg pšenice. Ranije je bio obaviješten da će se po kućama vršiti kontrola zaliha žitarica, pa je nekoliko vreća pšenice sakrio u poljski klozet, računajući da je za prikrivanje pšenice to mjesto najprikladnije. Sulju je, međutim, neko obavijestio o Mujinoj "skri-valici", ali se on ponašao kao da to ne zna.

Pozdravivši se sa Mujom, Suljo ga je upitao koliko ima zaliha žitarica, jer treba kontrola koja utvrditi stvarne količine. Mujo uvjeren da Suljo nema pojma gdje je on sakrio pšenicu kratko odgovori: "Nema nita. Ne znam ni kako ću da prehranim svoju porodicu. Ako ne vjeruješ, evo, bujrum, sve je otvoreno pa kontroliši." Suljo obiđe i pregleda sve prostorije i stvarno ne pronade ništa od žitarica. Po obavljenom pregledu, izašao Suljo iz kuće u dvorište, pa umjesto da krene dalje, obrati se Muji: "Domaćine, imaš li sud sa vodom". Mujo ga upita: "Ta će ti voda?" Kad mu Suljo objasni da mu je prigustilo i

da treba “na zahod”, Mujo se usprotivi, gledajući čas u zahod, čas u Sulju: “Nemere zahoda, tamo nečisto, idi gdje drugo”. Ali kad se uvjeri da je Suljo uporan i da neće odustati od svoje namjere, odluči da se “preda”: “E, vidim ja da se tebi nemere ništa sakriti, tamo je pšenica pa radi to znaš!” Na to i Suljo odluči da popusti: niti ode u zahod, niti Mujo ostade bez pšenice.

Tenk i traktor

Održavala se sjednica Sreskog komiteta KP BiH Gračanica, kojoj su prisustvovali i drugovi Muhamed Kešetović i Milan Pantić, zvani Tenk, članovi Centralnog komiteta KP BiH. Tokom sjednice Milan je uzimao riječ u diskusiji. Iza njega je govorio Asim Dževdetbegović, predsjednik Narodnog odbora sreza Gračanica. Pozivajući se na diskusiju druga Milana Pantića, nekoliko puta je ponovio: “Kao što reče drug Traktor...ovo što je rekao drug Traktor...”, što je izazvalo smijeh u sali. Čak se smijeo i drug Milan Pantić.

U pauzi sjednice, okupili se mi oko druga Asima, komentarišući njegov nastup. Pravedajući svoj “kiks”, Asim nam je govorio: “Ma ja sam znao da je Milanov nadimak neka mašina, ali nisam znao koja...”

Klaševina

U početnoj fazi obaveznog otkupa žitarica, mjesni narodni odbori su obrazovali komisije koje su obilazile domaćinstva i na licu mjesta utvrđivale količine žitarica za predaju državi.

Razmišljao o tome Mujaga Hadžianganić iz Sokola i prije berbe kukuruza došao na ideju da jedan dio parcele zasijane kukuruzom obere i kukuruz smjesti u svom domaćinstvu, a da na drugom dijelu parcele požanje kukuruzovinu sa neobranim kukuruzom, te da jednu i drugu klaševinu sadije u odvojene stogove i na taj način prikrije jedan dio kukuruza. Tu svoju ideju Mujaga je i re-

alizovao, ali je neko od njegovih komšija koji su mu pomagali to u povjerenju ispričao Sulji Spahiću, koji je tada bio odbornik.

Jednog dana navrati Suljo kod Mujage i požali mu se da nema dovoljno klaševine za prehranu vlastite stoke. U želji da “unovči” svoju klaševinu, Mujaga mu ponudi “jedan od sadivenih stogova na svojoj njivi, ali sa gornje strane. To su bili oni sa kojih je Mujaga obrao kukuruz. Znajući za tu Mujagu “skrivalicu”, Suljo se zaintačio da kupi baš onaj stog klaševine sa donje strane, sa kojeg Mujaga nije obrao kukuruz. Osjetivši da je “provaljen”, Mujaga odluči da se preda: “Znaš, Suljo, o čemu se radi? Ovim komunistima ne možeš ništa sakriti ni odvrdati, oni znaju svoje poslove. Pretresaju kuće i oduzimaju viškove hrane. Zato sam odlučio da i ja njima doskočim i da jedan dio kukuruza prikrijem sa klaševinom. Sada vidim da u tome nisam uspio. Od vas komunista ne može se ništa sakriti. Sada radi šta hoćeš i šta ti je volja.”

Suljo se samo nasmijao i “odustao od kupovine”. Mujagi je ostala klaševina sa neobranim kukuruzom, koji su do proljeća miši prepolovili.

Proslava nove godine na zadatku

Tokom 1949. godine radio sam profesionalno kao član Komisije za selo Sreskog komiteta KP BiH Gračanica. S obzirom da je to bio period neposredno poslije rata, vodila se intenzivna politička aktivnost. Najveći dio vremena provodio sam na terenu, učestvujući u organizovanju rada i poslovanja seljačkih radnih zadruga, a pored toga provodio sam i druge partijske zadatke.

Kak se u to vrijeme radilo i sa kakvom ozbiljnošću i odgovornošću su prihvatani partijski i drugi zadaci najbolje se može ilustrovati jedni detaljem koga sam doživio 31. 12. 1949. Kao što rekoh, radilo se o 31. decembru 1949. godine, dana kada su i u to siromašno vrijeme ljudi kako tako se pripremali za do-

ček Nove godine. Na ulicama se primjećivala nešto veća masa ljudi, u prodavnicama koje su bile poluprazne ljudi su nastojali da nabave bar one najosnovnije artikle, grad je bio veoma lijepo dekorisan itd. S obzirom da sam bio terenski radnik i ja sam taj novogodišnji praznik doživljavao kao priliku da odem kući u Doborovce, da se presvučem i očistim i bar koliko-toliko predahne od svakodnevnih poslova.

Toga dana negdje oko 15 časova zovu me da hitno odem u Sreski odbor Narodnog fronta. Tamo je održavan sastanak Sreskog odbora Narodnog fronta, kome je prisustvovao i drug Nebojša Spasojević, član Oblasnog odbora Narodnog fronta Tuzla. Radilo se je o jednom vanrednom zadatku po depeši Centralnog komiteta KP BiH da se preko novogodišnjih praznika obezbijedi veći broj radnika za upućivanje u tuzlanski i zenički bazen. Tih dana prijetila je opasnost da stane proizvodnja u nekim preduzećima zbog nedostatka radne snage.

Kada sam došao u Sreski odbor Narodnog fronta, drug Mustafa Begić, organizacioni sekretar Sreskog komiteta KP BiH Gračanica mi saopšti da sam zadužen za izvršenje pomenutog zadatka za područje Mjesnog narodnog odora Donji Moranjci (sada opština Srebrenik). Takođe mi je rekao da je tamo putem telefona već zakazan sastanak partijske organizacije istog dana, 31. 12. 1949. godine u 22 časa i da treba odmah da krenem, a što se tiče novogodišnjeg praznika da odložim za jednu od sljedećih godina. Sa mnom je ispred Sreskog odbora sindikata bio određen da pođe i drug Aljo Sulejmanović.

Dan je bio hladan i tmuran, padala je neka izmaglica. Aljo i ja smo krenuli za Donje Moranjke negdje oko 16 časova istog dana. Iskreno da kažem, taj polazak nije nam bio prijatan jer se u Gračanici već osjećala praznična atmosfera, a mi smo morali krenuti na jedan dosta složen zadatak koji je trebalo po svaku cijenu uspješno obaviti. Iz Gračanice smo krenuli kroz Potok Mahalu, Crnim Putem,

preko Gornje Lohinje i Gornje Orahovice. Kada smo bili negdje blizu Gornje Lohinje već je bio pao mrak, ništa se nije vidjelo. Bilo je dosta hladno, a mi "tanko" odjeveni. Aljo je na nogama imao gumene kaljače (kaloše), koje su mu već kod Gornje Lohinje počele da "Otkazuju poslušnost". Kada smo stigli u Gornju Orahovicu i pošli prema Gornjim Moranjcima bili smo već dosta umorni, blatnjavi i mokri. Noć je stvarno bila takva da se prst pred nosom nije vidio, a blato koje smo gazili bilo je sve dublje i žilavije. Kada smo išli kroz Gornje Moranjke, Aljo najednom iza mene zaplaka i povika: "Ahmete, čekaj, izgubio sam u blatu kaljače i ostao potpuno bos." Vratim se par metara nazad i počnem zajedno sa Aljom da po mraku tražim njegove kaljače u blatu. Poslije kraće potrage, pronađemo kaljače, Aljo ih za svaki slučaj ponese u rukama i nastavi dalje za mnom u samim čarapama. Putem kroz Gornje Moranjke blato j bilo kao ljepilo. Za par minuta nalijepi se tog blata na noge toliko da izgleda da si okovan i da na nogama imaš bukagije. Bilo je to stvarno teško i naporno putovanje, zbog čega smo nešto i kasnili u dolasku na sastanak.

Kada smo poslije mnogo truda i peripetija, najzad stigli na taj sastanak koji je trebalo održati u čitaonici u Donjim Moranjcima, članovi Partijske organizacije su bili na okupu, a mi smo izgledali jadni i umorni. Bili smo totalno blatnjavi, oznojeni i mokri. Sastanak je počeo, ja sam izložio naše zadatke, utvrđen je plan akcije i otpreme radne snage. Kada je sekretar zaključio sastanak, istog momenta su prisutni svi do jednog napustili čitaonicu, tako da smo za tili čas ostali u mraku sami – Aljo i ja. Pošto smo očekivali da nas neko prihvati i pozove na spavanje, jer smo bili umorni, gladni i blatnjavi, kod Alje je nastupilo veliko razočarenje, pa gad vidje da smo ostali sami, naprosto zavapi: "Ahmete, ako boga znaš, šta sada da radimo, ja sam na izmaku snage, crknut ću od zime, ne mogu ovo više izdržati." Ja se samo nasmijem i utješim Alju da ne brine, snaći ćemo se, jer

sam u tom selu imao badžu i svastiku Ra-biju, pa sam odmah planirao da tu nađemo spasa, što Aljo, naravno, nije znao. Kad sam mu to rekao, on se malo smirio i ohrabrio. Prenoćili smo kod Baje Kešetovića i u naredna dva dana učinili sve da zadatak uspješno izvršimo. Srećom trud se isplatio, planirani broj radnika je obezbijeđen i upućen na rad u određena preduzeća.

Eto i tako su članovi Partije i politički aktivisti u ono vrijeme dočekivali i proslavljali novogodišnje praznike.

Kroz mećavu

Negdje, 1953. godine radio sam u Narodnom odboru opštine Doborovci i bio član Sreskog komiteta KP BiH Gračanica. Radilo se dano-noćno, pa je čovjek u određenim trenucima osjećao potrebu da malo predahne, da “po-bjegne” od svakodnevnih poslova i zadataka. Tako jednom prilikom dogovori se nas jedna

grupa da odemo zajedno (zaprežnim koli-ma) na pazarni dan u Brčko. Pazarni dan u Brčkom je ponedjeljak, a baš za taj dan bio je zakazan sastanak Sreskog komiteta KP BiH u Gračanici. U cilju dobijanja odobrenja da odsustvujem sa tog sastanka, nazvao sam telefo-nom druga Muhameda Kešetovića, sekretara Sreskog komiteta i zamolio ga da mi opravda izostanak sa sjednice Komiteta. Na moje veli-ko iznenađenje, odobrenje za odsustvovanje sa tog sastanka nisam dobio. Još me je Muha-med iskritikovao – kako sam neodgovoran i neozbiljan, kako se uopšte usuđujem da tra-žim odsustvovanje sa sastanka. Upozorio me je da to više nikad ne činim i da nedolazak na sastanak KP može s opravdati samo smrtnim slučajem. Meni je to toliko bilo neprijatno da sam se strašno razočarao što sam uopšte sebi dozvolio da tražim izostanak sa sastanka, a ljudi mi iskazali povjerenje i birali me za čla-na Sreskog komiteta. Tada sam se ozbiljno postidio i donio za sebe čvrst zaključak da

ubuduće ne samo da ne tražim odobrenje za eventualni izostanak sa sastanka, nego da po svaku cijenu prisustvujem redovno sjednicama Sreskog komiteta.

Poslije toga prošlo je izvjesno vrijeme, nastupila je zima, koliko se sjećam mogao je biti januar 1954. godine. Zakazana je ponovo jedna od sjednica Sreskog komiteta KP BiH, ne sjećam se datuma, ali znam da je trebalo da se održi u ponedjeljak u 9 časova. Prije termina za održavanje sjednice, u subotu oko 8 časova počeo je da pada snijeg. Temperatura je bila niska, snijeg je intenzivno padao u subotu i sve do ponedjeljka. Ja sam trebao zbog nevremena da u ponedjeljak u 5 časova ujutro krenem pješke u Gračanicu na sastanak Sreskog komiteta KP BiH. Kada sam tog jutra u 4 časa ustao i izašao da ocijenim kakve su vremenske prilike, vidio sam da snijeg od subote još neprestano pada, da niko živ nije prošao cestom, da je u selu dubina snijega oko 60 cm i da su uslovi za putovanje veoma teški. Žena mi je savjetovala da odložim putovanje u Gračanicu, ali u mojoj glavi se stalno vrzmalo ono partijsko pravilo, da nema prepreke koja se ne mora savladati da bi se prisustvovalo partijskom sastanku, a pogotovo kada se radi o sjednici Sreskog komiteta. Razmišljajući o svemu tome, čvrsto sam odlučio da krenem na sastanak bez obzira na vremenske neprilike.

U 05 časova toga jutra krenuo sam u Gračanicu. Odmah na samom polasku gazio sam dubok snijeg, nije se bilo još razdanilo, a novi snijeg je padao intenzivno. Putujući tako pod vrlo teškim uslovima, stigao sam do zaseoka Džanani i već tu osjetio dosta jak umor. Od Džanana krenuo sam dalje prema Bukvi i tada se već bilo razdanilo, a jutro je bilo tmurno, snijeg je stalno sipao kao, kako to naš narod kaže, iz rukavice, nigdje žive duše, svuda naokolo je vladala apsolutna tišina. Pošto sam sada gazio snijeg dubok oko 80 cm, umor je bivao sve veći, a od padavina odjeća na meni je već bila mokra. U takvim okolnostima bio sam prisiljen da na svakih

100-200 metara malo odmorim. Pored obilnog snijega, duvao je povremeno i jak vjetar sjeverac, koji mi je nanosio snijeg na lice i na momente me gušio. Kada sam bio negdje kod Fočina mezara, snage je sve više ponestajalo, a mećava duvala svce jače. Tada sam u toj samoći osjetio i strah. Kad bih stao da odmorim i prikupim novu snagu, sjedao sam u snijeg i nabacivao kaput na glavu da me mećava ne uguši, koja jeoko mene fjukala velikom žestinom.

To sam radio više puta i počeo razmišljati da se vratim kući, ali sam shvatio da bi i zato trebalo dosta napora, a što je još važnije – šta će reći Muhamed i drugovi ako ne budem došao na sjednicu.

Pod tako nepovoljnim i zastrašujućim uslovima sam uz teške napore stigao do Bukve, a to putovanje u dužini od svega 5 kilometara je trajalo puna 3 časa.

Mislio sam da će putovanje od Bukve biti lakše i da ipak neću mnogo kasniti na sastanak. Međutim, uslovi putovanja nisu bili ništa bolji. I dalje sam gazio snijeg do pojasa, uz jake padavine i mećavu. Nigdje žive duše na putu nije bilo, sve je nekako utonulo u mir i tišinu, samo što je ječao jak vjetar i najavljivao nove nevolje na mom putovanju. Kada sam negdje oko 11 časova stigao u Gračanicu, na meni je i sva odjeća bila mokra, a fizička snaga potpuno na izmaku. U takvim uslovima ušao sam u prostoriju u kojoj se održavala sjednica. Sjećam se samo kada sam otvorio vrata te prostorije i osjetio snop toplog zraka, odmah sam se skljkao na pod i pao u besvjesno stanje. Kasnije, kroz par minuta kada sam se osvijestio, pričali su mi drugovi da su e odnijeli u predsoblje, osvježavali hladnom vodom i čudili se kako sam uopšte po onakvom nevremenu mogao doći na sastanak. Ovaj moj doživljaj, Muhamed kao sekretar Sreskog komiteta KP BiH je nekoliko puta uzimao za primjer požrtvovanje i partijske odgovornosti i to mi je za sve napore bila najdraža nagrada.